

10. Копистянська Н. Х. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства : [монографія] / Н. Х. Копистянська. – Л. : ПАІС, 2005. – 368 с.
11. Лужницький Г. Історія українського театру : перша частина / Г. Лужницький // Записки НТШ. – Нью-Йорк, 1961. – Т. 30. – С. 135–190.
12. Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика / Д. Наливайко. – К. : ВД “Києво-Могилянська академія”, 2006. – 347 с.
13. Нудьга Г. А. Український поетичний епос (думи) / Г. А. Нудьга. – К. : Знання, 1971. – 48 с.
14. Почепцов Г. Г. Семиотика / Г. Г. Почепцов. – М. : Рефл-бук ; К. : Ваклер, 2002. – 432 с.
15. Семенчук І. Р. Юрій Яновський : життя і творчість : [книга для учителя] / І. Р. Семенчук. – К. : Рад. шк., 1990. – 256 с.
16. Яновський Ю. Твори : [в 5-ти т.] / Ю. Яновський. – К. : Дніпро, 1983. – Т. 3 / [упоряд. К. Волинський, М. Острик]. – 582 с.

Анотація

У драматичних творах 30-х років ХХ століття Юрій Яновський використовує фольклорні матриці. Фольклоризм письменника проявився у апелляції до легендарних сюжетів і образів. У цих творах присутні елементи схеми ініціаційного циклу.

Ключові слова: фольклоризм, епос, казка, ініціація.

Аннотация

У драматических произведениях 30-х годов ХХ века Юрий Яновский использует фольклорные матрицы. Фольклоризм писателя проявился у апелляции к легендарным сюжетам и образам. В этих произведениях присутствуют элементы схемы инициационного цикла.

Ключевые слова: фольклоризм, эпос, сказка, инициация.

Summary

In dramatic works of the 30s of the twentieth century Yuriy Yanovsky uses folkloric matrix. Writer's folklorism manifested in the appeal to the legendary stories and images. There are elements of the initialization cycle scheme in these works.

Keywords: folklorism, epos, fairy tale, initiation.

УДК 821.161.2–311.7“19”

Нехайчук Ю. А.,
магістр,
Бердянський державний
педагогічний університет

ХУДОЖНЄ ОСМИСЛЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПОСТАТІ У ПЕНТАЛОГІЇ “МАЗЕПА” БОГДАНА ЛЕПКОГО

Сучасне суспільство зіштовхнувшись з проблемою духовного занепаду, викорінення давніх традицій та звичаїв, все більше піддається впливу інших культур, забуває свою історію. Це питання неможливо вирішити без опертя на досвід минулих поколінь, а також без прийняття належних заходів, спрямованих на формування історичної пам'яті народу. Найбільш адекватним способом її передачі є історичні художні твори, які акумулюють і передають досвід минулих поколінь, давні традиції, значні творчі здобутки та розмаїтий жанровий масив.

Українська література зламу ХХ–ХХІ ст. потребує переосмислення минулого. Саме тому історична проза все частіше стає об'єктом досліджень літературознавців. Переглядається діяльність найвідоміших історичних діячів, руйнуються усталені стереотипи їх оцінок.

В Україні неоднозначну оцінку отримує ідея відходу від Росії та приєднання до шведського короля Карла XII. Саме тому важко знайти особу, навколо якої вже стільки віків точились би такі гострі суперечки, схрещувалися різні, часто полярні думки, як Іван Мазепа. Захоплення, різке несприйняття аж до замовчування – такий, щонайменше, діапазон суджень дослідників про великого гетьмана.

Ряд обставин зумовив неоднозначність існуючих оцінок і характеристик. Що спонукало Івана Мазепу виступити проти Росії? Яке його місце серед українських гетьманів та генераторів ідеї незалежності України? Чому улюбленець Петра I, на кого сипалися царські щедроті, став його заклятим ворогом і підданий анафемі? Це лише незначне коло питань, що вимагають відповіді – правдивої, об'єктивної, зваженої, побудованої на фактах, а не на домислах чи емоціях.

Слід зазначити, що постать Івана Мазепи, його життя та діяльність вже з XVII ст. знаходилися в полі зору не лише його найближчого оточення, але й широкої громадськості – простих людей, літописців, політичних діячів та дипломатів, кореспондентів газет, письменників – вітчизняних і зарубіжних.

Актуальність нашої роботи полягає, по-перше, у значущості постаті гетьмана Івана Мазепи для історії українського народу у період національного ренесансу; по-друге, у важливості переоцінки історичних творів про Мазепу, по-третє, у недостатній дослідженості проблеми еволюції образу гетьмана в літературі й потребі з'ясування співвідношення історичної та художньої правди. З цього погляду викликає інтерес трактування образу особи визначного гетьмана українським письменником перших десятиліть ХХ ст. Богданом Лепким.

Літературні твори митця стали важливим надбанням національної літератури. Художник, поет, прозаїк, перекладач, критик, історик – він був різносторонньо розвиненою людиною, тому його творчість має багатогранний характер. У пенталогії "Мазепа" реалізувався талант Лепкого як письменника та історика.

Художня розробка теми козацьких звичаїв наштовхувалася на певні труднощі, які не давали можливості українським письменникам висловити найзаповітніші думки про незалежність України, представити Гетьманщину як гідний зразок політичного устрою. Твори, де згадувалось ім'я гетьмана, вилучалися з ужитку, трактувалися тенденційно. Всі історії української літератури, створені до 1917 року або поза межами підцензурної радянської України, не рекомендувалися до популяризації, практично потрапляли до списку заборонених видань.

Богдан Лепкий звернувся до особи гетьмана Івана Мазепи не випадково. Його постать цікавила як українських письменників, так і зарубіжних. До приватної особи Івана Мазепи зверталися такі відомі митці слова як Байрон, В. Богданко, М. де Вогюе, Ф. Гавронський, Р. Готтшаль, В. Гюго, Р. Мютцельбург, А. Єнсен, Б. Зелеський, О. Пушкін, К. Рилєєв, Ю. Словацький, В. Сосюра, І. Фріг та ін. Також до проблеми

відображення І. Мазепи в історіографії і літературі зверталися В. Каллаш, С. Щеглова, проте трактування образу Мазепи в об'єктивному ключі на той час було неможливим.

Після проголошення 1991 року незалежності України розпочалася реінтерпретація постаті І. Мазепи, пошуки об'єктивних критеріїв в трактуванні цієї трагічної постаті здобули новий імпульс. З'являються праці Р. Радишевського, В. Сокола, В. Шевчука, в яких автори намагаються критично осмислити наявну фольклорну та літературну мазепіану. Вагомим внеском у об'єктивне висвітлення образу Мазепи були праці дослідників з української діаспори Я. Гординського, Є. Пеленського, Р. Млиновецького, С. Смаль-Стоцького та інших, публікації яких тільки за останні десять років змогли дійти до українського читача.

Мета роботи спрямована на детальний аналіз авторської інтерпретації історичної особистості пенталогії Б. Лепкого “Мазепа”.

Історія трактування образу гетьмана Івана Мазепи засвідчує, що як за життя, так і через 300 років після смерті його постать не була об'єктивно оцінена. Деякі вчені та письменники вбачали в ньому патріота, інші – зрадника. Проте ми вважаємо, що не це є причиною такої великої популярності за кордоном.

Д. Донцов у статті “Гетьман Мазепа в Західноєвропейській літературі” серед причин звернення до постаті Мазепи називає “своєрідну історичну долю Івана Мазепи”, а також “своєрідну історичну аберацію”. Після Богдана Хмельницького, Івана Виговського йшли інші керманічі України, кожен по-своєму продовжуючи свою справу. Після Івана Мазепи – ніхто. Після нього почався занепад автономістської ідеї.

Іван Мазепа був першим українським гетьманом, який незмінно тримав гетьманську булаву протягом майже 22 років (8081 днів). Цей період характеризувався економічним розвитком України-Гетьманщини, стабілізацією соціальної ситуації, піднесенням церковно-релігійного життя та культури.

Мазепа в різні способи сприяв розвитку економіки держави, насамперед промислового виробництва та торгівлі. За люб'язною усмішкою Іван Степанович приховував блискучий розум, мудру розважливість та водночас палкий романтизм людини, яка свято вірить у свої ідеали.

У світовій культурі, мабуть, не знайдеться постаті, подібної до Мазепи, інтерес до якої не втрачено через три століття. Ще за життя гетьмана його прізвище не зникало з газетних дописів Англії, Франції, Голландії, Швеції, Німеччини, Польщі. Враження від знайомства з ним зафіксовано у щоденниках європейських дипломатів, листуванні, спогадах. Йому присвячували свої книжки І. Орновський (“Муза роксолянська”, 1688), С. Яворський (“Луна голосу, що волає в пустелі”, 1689), С. Мокрієвич (“Виноград, домовитом, благим насажденный”, 1697), Д. Туптало (“Руно орошенное”, 1697), П. Армашенко (“Театр зголошеної слави”, 1699). “Добродію і критору”. І. Мазепі дякують у передмові до трагікомедії ректора Київської академії Феофан Прокопович (“Володимир”, 1705), літератор Лаврентій Горка (“Йосип Патріарх”, 1708). Прижиттєві малярські твори про Мазепу зображують гетьмана в героїчному плані: шоломі, панцирі, оточенні панцирних знаків, знамен та зброї, часом на бойовому коні або цілком закутим у залізо, у бойовій готовності [5, 236].

Та й після смерті ім'я Мазепи фігурує в листах, спогадах, щоденникових записах, численних історичних документах Європи. Відомий англійський письменник і журналіст, автор "Робінзона Крузо" Даніель Дефо (1661–1731) у своїй книзі про царя Петра I писав: "Мазепа не має королівського титулу, але він був рівний, а у якихось обставинах й перевищував короля Августа", та й тримався він "мало менше польського короля". "Мазепа був значною особистістю, і його ім'я було відоме далеко за межами країни, якою він володів", – згадував шведський полковник Карл Клінгспор (1665–1742) [5, 237].

Монографія Т. Мацьківа, в якій скрупульозно зібрано відомості про І. Мазепу в німецькій, англійській, французькій, шведській, голландській, австрійській і шведській мемуаристиці, періодиці, дипломатичних записах і листах – від обрання Мазепи гетьманом (1687) аж до його смерті (1709) – яскравий доказ популярності українського гетьмана.

Незважаючи на чималу кількість творів, лише декілька подій із життя гетьмана відображено в літературі. Переважно, це любовні авантюри (особливо популярна історія кохання Мазепи і Мотрі) та політична діяльність останніх років, з якою часто поєднують стосунки Мазепи та Палія. Слід зазначити, що в різні епохи та в різних творах було неоднакове співвідношення легендарності та історичності образу. У XVIII ст. домінує історичне начало, скероване на створення реального образу історичного діяча, але, звичайно, присутні й елементи міфу. Саме в цей час образ Мазепи виходить за межі національного, набуваючи європейського статусу.

Поет і прозаїк Богдан Лепкий створив художню галерею образів визначних постатей нашої історії: це князі Київської Русі, ватажки козаччини – Андрій Войнаровський, Іван Мазепа, Пилип Орлик, діячі культури – Маркіян Шашкевич, Тарас Шевченко, Іван Франко, Микола Лисенко, Василь Стефаник, Ольга Кобилянська та інші [8, 4].

У творах Богдана Лепкого чітко простежується відданість українському народу. Генеза патріотичних почувань митця – в його сім'ї.

Письменник виріс в родині національно свідомих українців, тому любов до рідного слова та краю йому прищеплювалася з раннього дитинства.

Значним поштовхом для зародження інтересу до вітчизняної історії для хлопчика було те, що він міг вільно прогулюватися місцевістю, яка була мовчазним свідком минулих подвигів українського народу.

Закладене у батьківській хаті, розвивалося у обійсті дідуся-священника, який створив у своїй оселі осередок української культури, це сприяло духовному розвитку маленького хлопчика.

Традиції давнього старовинного роду, консервативні, але й рівночасно поступові настрої в домі діда, впливової людини в повіті, також залюбленої в культуру й традиції українського народу, гарна бібліотека з актуальними на той час літературними творами, спогади о. Глібовицького про часи Маркіяна Шашкевича, його шкільного товариша, від якого дістав він кілька манускриптів проповідей і беріг їх як великі культурно – національні святощі; це все впливало на духовний розвиток Богдана. Дані культурні розваги й прийняття різних впливових в повіті людей, зв'язки з

довколишнім духовенством, велика начитаність членів родини, особливо тітки Дарії, доньки о. Михайла, вчительки перемишльського Дівочого Інституту, обдарованої музичним талантом, а ще більше незвичайним даром розказувати події з селянського життя з притаманним стилем селянина, теж мали велике значення для малого хлопця. Від тітки Дарії перейняв він різні оповідання й після надав їм літературну форму [2, 27].

Духовне становлення та національна свідомість Богдана Лепкого остаточно сформувалася в студентський період. Хлопець цікавився новинками тогочасної культури, тому разом з друзями-студентами прагнув відвідати вистави українського театру з відомими на той час українськими митцями сцени.

Культурно-національною школою для Богдана Лепкого був теж національний рух у повіті, рушіями якого були доктор Дам'ян Савчак і доктор Андрій Чайковський. Все це вчило Богдана життєвої мудрості і практики і вказувало на громадянський обов'язок працювати для народної справи. Цей обов'язок, чи як він назвав "мус" конечність, проявився згодом у нього в письменницькій, науковій, педагогічній і науковій праці [2, 31].

Проте не лише ці фактори впливали на розвиток національної свідомості Богдана Лепкого. Відомо, що письменник постійно знаходився серед освічених та національно свідомих людей. Вони також прищеплювали йому любов до історії рідної країни. Серед них він знаходив прибічників та однодумців.

Великий вплив на зацікавлення Богдана Лепкого історичною тематикою мав його щирий друг Вячеслав Липинський (1882–1931), талановитий історик і звеличник героїчної минувшини України, який висував ідею сильної державницької особистості.

Воєнні події 1917–1919 рр. поглибили державотворчі задуми Б. Лепкого, і він вирішив написати щось більше з минулого української державності. Перед ним зринула постать Івана Мазепи. До того ж близьке приятелювання з істориком О. Барвінським, який у 1918 р. переклав на українську мову й опублікував "Історію України в життєписах визначних її діячів" Миколи Костомарова, де був зображений історичний портрет Івана Мазепи, підштовхнуло Б. Лепкого до задуму відтворити широкомасштабне прозаїчне полотно про діла славного гетьмана України.

Якщо брати до уваги те, що Богдан Лепкий був проіннятий ідеєю незалежності України, то стає зрозумілим, чому він написав ряд романів про Івана Мазепу. Проте ми повинні прислідкувати вагомим чинникам, які цьому сприяли, бо треба було мати мужність, щоб взятися за висвітлення такої складної і болючої, політично небезпечної теми. У цей час в радянській Україні саме звернення до теми Івана Мазепи в очах тогочасної критики прирікало твір на небуття, а самого автора на безапеляційне засудження як націоналіста й "ворога народу". Той, хто торкався постаті Івана Мазепи (письменник чи вчений в радянській Україні чи за її межами), мав лише одне право – викривати гетьмана, брутально осуджувати, безжалісно розпинати.

Тетралогія Б. Лепкого "Мазепа" була написана в 1926–1929 роках. Вивчивши історичну літературу та першоджерела про драматичну епоху гетьманування Мазепи, письменник відтворив літопис тогочасної багатостраждальної гетьманської України,

опублікувавши досить швидко окремими томами високохудожні прозові твори: “Мазепа”, “Не вбивай”, “Мотря”, “Батурин”, “Полтава”.

Найвагомішою серед повістей Богдана Лепкого є трилогія в п’яти частинах “Мазепа”. До повісті-епопеї Лепкий ішов довго, розробляючи окремі мотиви з історії України, насамперед в поезії. Були написані вірші “Полтава”, “Ой гіркі тоті бенкети” (1906), “Мазепа” (1908), у яких порушувалася проблема національно-визвольної боротьби на Україні, реабілітації гетьмана.

Згодом виник цикл віршів “Батуринські руїни”, сповнений тяжких роздумів про долю колись славної столиці гетьмана, вщент зруйнованої царськими військами 1709 р. Це був віддалений і несміливий підступ до теми, яка повніше зазвучала 1914 р. у драмі “Мотря”.

Звернення до постаті Мазепи для багатьох його читачів і шанувальників стало своєрідною сенсацією. Автор меланхолійно-ліричної поезії, розважний у виборі тем нараз вибухає циклом повістей-романів: “Мотря” (1926, дві частини), “Не вбивай” (1926), “Батурин” (1927), “Полтава” (1928–1929, дві частини), і вже після смерті автора з’являються тоді ж задумані й написані в кінці 20-х – на початку 30-х років останні частини епопеї: “Орли” (1934), “З-під Полтави до Бендер” (1955).

Таким чином, Богдан Лепкий подав свою версію постаті Івана Мазепи. Пенталогія “Мазепа” Б. Лепкого й досі залишається найбільш ґрунтовним художнім твором про гетьмана України, котрий наважився розірвати кайдани, якими царат сковував Україну.

Кожний том пенталогії Лепкого передає дух епохи, пульс козацько-гетьманського життя, протиборство двох угруповань – козацтва і січовиків, частина яких пішла за облудними обіцянками царя, а друга – вузьке коло гетьманської старшини – орієнтувалась на власну демократичність і власні збройні сили.

На відміну від офіційних монархічних істориків, Б. Лепкий збагнув логіку досить складної поведінки І. Мазепи, котрий змушений був, з одного боку, до певного часу задобрювати Петра I, слухняно виконувати його волю, посилати козацькі війська поза межі України, в Росію на тяжкі фортифікаційні роботи, а з другого, – шукати шляхів, як розірвати військовий союз з царатом, що все більше утискував український народ, обмежуючи його свобод [8, 45–46].

У полемічному протиборстві з тими, хто чорнив Мазепу, Богдан Лепкий намагався піднести його як національного героя, подекуди впадаючи в апологетичний тон.

Богдан Лепкий добре вивчив добу XVII–XVIII ст. в Україні. Із документальних джерел, універсалів Мазепи, звідомлень Петра I, листів Карла XII, монографій про часи війни він простудіював тодішнє життя, побут, звичаї.

Щодо трактування образу гетьмана Богданом Лепким в пенталогії “Мазепа”, то своєрідним лірико-драматичним заспівом до твору є повість у двох частинах “Мотря”. В її основі – певною мірою традиційна для цієї теми любовна колізія: Мазепа – Мотря Кочубеївна. Але автор не обмежується історією кохання, адже така усталена традиція, очевидно, стала ідентифікацією не тільки тягlosti в художньому письменстві романтичного канону, а й незнання у західному суспільстві України. Богдан Лепкий

відійшов від усталеної в західноєвропейській літературі традиції зображувати І. Мазепу як романтичного героя, захопленого переважно своїми любовними історіями. Письменник показує його як державного діяча, відданого ідеї будови сильної суверенної держави – України, людини, котра своє особисте життя зуміла підпорядкувати вищим інтересам.

На противагу цим європейським дискурсам український митець у загалом об'єктивному історичному ключі і, що головне, з власне національного українського погляду, на основі вивчення історичних джерел (універсалів Мазепи, приватного листування Карла XII, документів Петра I та ін.) і художніх творів силою уяви та мистецького хисту передав панораму буття соціальних верств України в першій чверті XVIII ст. Дається широка й колоритна панорама життя на Україні, зокрема художньо-самобутнє відтворення деяких важливих подій того часу, виписана галерея образів історичних постатей (Петра I, Меншикова, генерального судді Василя Кочубея та ін.). У цій частині твору, крім любовної лінії Мазепа – Мотря, зав'язується інша лінія – протиборство гетьмана й Кочубея, яка із сфери особистої конфронтації поступово переростає у політичну боротьбу [1, 4].

Колізії, змальовані у першій частині, набувають дальшого розвитку в повісті “Не вбивай!”. Особисті взаємини Мазепи й Мотрі тут відходить на другий план, основні події розгортаються навколо гетьмана – з одного боку, Кочубея і його приятеля-однодумця Іскри – з другого. Ображений у глибині душі на Мазепу, підбурюваний своєю амбітною дружиною Кочубей з Іскрою вдаються до підступу – пишуть на Мазепу донос.

Небезпека викриття перед царем примусила гетьмана Мазепу замислитися над необхідністю виявити свій намір вузькому колу однодумців, щоб знайти найоптимальніший спосіб поєднання із всесильним тоді королем Швеції. Лепкий розкриває переживання, тривогу гетьмана, який розумів, що шлях цей дуже небезпечний. Цілком зрозуміло, що ні Мазепа, ні його однодумці не були достатньою мірою готові до здійснення задуманого, але історичні події змушували їх скористатися з тих обставин, що склалися на початку шведсько-російської війни.

Третя частина епопеї – “Батурин” презентує страшну картину руйнування царськими військами гетьманської столиці – Батурина. Невелика оборона Батурина не могла довго втриматися перед наступом переважаючих у багато разів царських військ.

Для самого гетьмана знищений до тла Батурин став значно болючішою ранюю, ніж для Карла XII програна під Лісною битва, адже “там була його вся сила, Кенігзен, Чечель, гармата, каса, канцелярія, там була його резиденція” [3, 316].

Заключна частина роману-епопеї – повість “З-під Полтави до Бендер” містить розлогий аналіз української дійсності 1706–1709 рр. Вона позначена зниженим темпоритмом викладу матеріалу. Невипадково в одному з варіантів рукопису вона називалась “Великий ісход”. Тут автор подає страшні картини перебігу братовбивчої для українців Полтавської битви, описує відступ союзників, душевні муки і смерть гетьмана на чужині.

Богдан Лепкий об'єктивно розкриває відступ шведських і козацьких військ, переслідування їх царськими загонами, зрештою – муки і страждання Мазепи, який і

на смертній постелі залишається вірним своїм ідеалам. У цій частині твору досить рельєфно змальований одноступінь і наступник Мазепи генеральний, суддя Пилип Орлик, гетьманів небіж Войнаровський, ватажок запорізьких козаків Кость Гордієнко та ін.

В пенталогії Богдана Лепкого продовжувачами незалежницьких прагнень Мазепи виступають Пилип Орлик, який розпочав українську політичну еміграцію, та небіж гетьмана Войнаровський. Останньому письменник мав намір відвести заключну частину роману-епопеї, що могла б закінчитися арештом Войнаровського агентами Петра I у Гамбурзі та страшним покаранням цього вірного мазепинця.

Цикл повістей Лепкого остаточно не вичерпує грандіозного творчого задуму письменника – створити об'ємну панораму історично-духовного життя України кінця XVI – початку XVII ст., змалювати образи українських історичних діячів того часу, насамперед І. Мазепи, П. Орлика, А. Войнаровського, російських і шведських – Петра I, Меншикова, Карла XII та ін., Полтавську битву. Однак те, що зумів завершити письменник, вражає масштабами охоплення подій, розмаїтістю образів, жанрово-побутових сцен, проникливістю відтворення трагедії Батурина, художнім зображенням військових баталій, зокрема Полтавської битви [4, 7].

Сьогодні вчені можуть сперечатися, шукати недоліки у діях гетьмана Івана Мазепи, погоджуватися чи критикувати його окремі вчинки. Незаперечним лишається тільки той факт, що політичний крок гетьмана у 1708 році відбивав потаємні настрої переважної частини козацького суспільства, яка прагнула бачити Україну незалежною державою. Акція, здійснена Мазепою, залишила глибокий карб на всьому суспільно-політичному організмі України не лише вісімнадцятого, але й наступних століть.

Література

1. Вальнюк Б. Історична повість Богдана Лепкого “Мотря”: хронологічна структура твору / Б. Вальнюк // Дивослово. – 1998. – № 1. – С. 3–6.
2. Лев В. Богдан Лепкий, 1872–1941 : життя і творчість / В. Лев. – К. : Наукове тов. ім. Шевченка, 1976. – Т. СХСІІІ. – 399 с.
3. Лепкий Б. Мазепа : трилогія : ІІ. Не вбивай ; ІІІ. Батурин : [іст. повісті] / Б. Лепкий. – Львів : Кооп. “Манускрипт” ; Вид-во “Каменяр”, 1991. – 488 с.
4. Литвиненко Т. Історіософська концепція пенталогії Б. Лепкого “Мазепа” та її художня реалізація / Т. Литвиненко. – Суми : Слобожанщина, 2001. – 163 с.
5. Мішуков О. В. Рецепт образу Мазепи в історичних жанрах європейської літератури : типологічні сходження (20–30-ті рр.) / О. В. Мішуков // Філологія. Історія. Культура : [зб. наук. праць : в 2-х т.]. – К. : Парламентське вид-во, 2002. – Т. 1. – С. 235–264.
6. Наливайко Д. Мазепа в європейській літературі XVIII–XIX ст. : історія та міф / Д. Наливайко // Теорія літератури й компаративістика. – К. : ВД “Кієво-Могилянська академія”, 2006. – С. 162–194.
7. Наливайко Д. С. Поема “Мазепа” в контексті творчості Байрона і європейського романтизму / Д. С. Наливайко // Всесвітня л-ра та культура в навч. закл. України. – 2006. – № 7–8. – С. 14–21.
8. Погребеник Ф. Богдан Лепкий / Ф. Погребеник. – К. : Тов. “Знання України”, 1993. – 64 с.

Анотація

У статті акцентується увага на значущості постаті гетьмана Івана Мазепи для історії українського народу у період національного ренесансу. Найбільший інтерес викликає трактування образу особи гетьмана українським письменником перших десятиліть ХХ ст. Богданом Лепким, який відійшов від усталеної в західноєвропейській літературі традиції зображувати Мазепу як романтичного героя, захопленого переважно своїми любовними історіями. Письменник показує його як державного діяча та людину, котра своє особисте життя зуміла підпорядкувати вищим інтересам.

Ключові слова: гетьман, пенталогія, мазепіана, Богдан Лепкий.

Аннотация

В статье акцентируется внимание на значимости фигуры гетмана Ивана Мазепы для истории украинского народа в период национального ренессанса. Наибольший интерес вызывает трактовка образа гетмана украинским писателем первых десятилетий ХХ в. Богданом Лепким, который отошел от устоявшейся в западноевропейской литературе традиции изображать Мазепу как романтического героя, захваченного преимущественно своими любовными историями. Писатель показывает его как государственного деятеля и человека, который свою личную жизнь сумел подчинить высшим интересам.

Ключевые слова: гетман, пенталогия, мазепиана, Богдан Лепкий.

Summary

The article focuses on the significance of the figure of Ivan Mazepa in the history of Ukrainian people in the period of national renaissance. The greatest interest causes the interpretation of the Hetman person by Bogdan Lepkiy, who departed from an established tradition in Western literature portray Mazepa as a romantic hero, captured mainly their love stories. Writer shows him as a statesman and a man who manages his personal life to subdue the supreme interests.

Keywords: hetman, pentalogie, mazepiana, Bogdan Lepkiy.

УДК 821.161.2“19”–31

Співак І. Е.,
кандидат філологічних наук,
Бердянський державний
педагогічний університет

ПСИХОЛОГІЯ ЗРАДИ В ПОВІСТІ Б. ХАРЧУКА “ПАНКРАЦ І ЮДКА”

Розвиток української воєнної прози 60–80-х років ХХ століття повинен розглядатися в контексті художніх новацій письменників-шістдесятників, з їх пильним інтересом до людини як особистості, до діалектики її душі, до проблеми місця людини в історії, її морального вибору. Змінюється сама концепція війни: тепер вона постає не стільки як вияв героїзму на фронті, скільки як кризова форма буття людини, “як духовний стан, або, ще точніше, як нове знання про людину, чия родова сутність уперше за всю історію зазнала такого жорстокого випробування, як фашизм” [1, 29]. Отже, війна переживається в літературі як онтологічний стан, і це зумовлює іншу стилістичну тональність воєнної прози: лірико-романтичну манеру витісняє психологічно-драматична.

Зміна дискурсу воєнної прози Гр. Тютюнника, В. Близнеця, В. Сьоміна, М. Вінграновського, Є. Гуцала та ін. засвідчує зростання гуманістичного потенціалу